

LİBERAL DEMOKRASİNİN ONTOLOJİK VE AHLAKİ TEMELLERİNE YÖNELİK ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM

Naci İSPİR*
Yusuf YURDİGÜL**
Yavuz KÜÇÜKALKAN***

ÖZET

Herhangi bir siyasal ya da toplumsal sistem dayanmış olduğu ontolojik ve ahlakî temellerden bağımsız olarak düşünülemez. Zira her siyasal sistem belli bir insan doğası tanımlamasına, bu insan doğası tanımlaması da genel bir varlık tanımlamasına bağlı olarak ortaya çıkar. Idealist bir ontolojiye dayanan insan doğası tanımlamasıyla, pozitivist ya da materyalist bir ontolojiye dayanan insan doğası tanımlaması kuşkusuz birbirinden farklı olacaktır. 19. Yüzyıl Avrupa'sında siyasal anlamda yaygınlaşan liberalizmin kökleri son 300 yılda gelişen fikirler ve teorilere dayandırılmıştır. Liberal fikirler, Avrupa'da feodalizmin çöküşü ve onun yerine gelişen bir piyasa toplumunun veya kapitalist toplumun sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bir çok açıdan liberalizm, mutlak monarkların ve toprak sahibi aristokratların yerleşik iktidarı ile çatışma halinde büyüyen orta sınıfın özlemlerini yansıtmaktadır. Sanayileşme batı ülkelerinde yaygınlaştıkça, liberal fikirler zafer kazanmıştır. Böylece liberalizm sanayileşmiş Batı'da hakim ideoloji haline gelmiştir. Bu da bize liberalizm ile kapitalizm arasında sıkı bir bağ olduğunu göstermektedir. Öyle ki kapitalizm ayakta kaldığı süreçte, liberalizm de alternatif biçimleriyle ayakta kalacaktır. Bu şekliyle liberalizm, kapitalist toplumda mülkiyet sahibi yönetici sınıfın iktisadi çıkarlarının koruyucusu olarak şekillenmiştir. Liberalizme yönelik olumsuz tavırların temelinde, batının endüstriyel gelişim sürecinde, endüstride çalışan insanları sömürmüş olmasının yattığı söylenebilir. Liberalizmin isteyecek ya da istemeyerek esasta 19. Yüzyıl kapitalizmine ait "laissez-faire" ekonomik yöntemiyle aynileştirilmesinin ona yönelik eleştirilere haklılık kazandırdığını söyleyebiliriz. Siyasal anlamda liberalizmin, özgürlüğe dayalı rasyonel bireyi merkeze aldığı için insanın kişiliğini birinci değer olarak kabul ettiği söylenebilir. Buna göre rasyonel bir varlık olan birey kendi amaçlarını gerçekleştirirken hiçbir dış engel ve müdahale ile karşılaşmamalıdır. Bu durum bireysel hak ve özgürlüklerin varlığını ve bunların eşit dağılımını zorunlu kılar. Ancak liberal demokrasi dayanmış olduğu ontolojik ve ahlakî temelleri ile bu iddiasını gerçekleştirmede büyük ölçüde başarısız olmuştur.

Biz bu bildiride, kapitalist üretim biçiminden bağımsız olarak düşünülmemeyen liberal demokrasiyi, materyalist ontolojiye dayanan sonsuz arzulu, sınırsız sahiplenici ve özellikle yararlılıkların tüketicisi olarak ele aldığı insan doğası tanımlaması ve bu tanımlamaya bağlı olarak dayandığı utilitarist ahlak anlayışıyla bireysel faydanın maksimize edilmesi iddiasını gerçekleştirmede neden başarısız olduğunu tartışmaya açmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Liberal Demokrasi, Kapitalizm, Sahiplenici Bireycilik, Utilitarizm

A CRITICAL APPROACH FOR LIBERAL DEMOCRACY'S ONTOLOGICAL AND MORAL BASIS

ABSTRACT

Any political or social system can not be considered independently without their ontological and moral foundation. Every political system have certain human nature description and this human nature description also comes up with general being description. There are definitely dissimilarities between human nature description which based on an idealist ontology and based on a materialist ontology. Liberalism's roots spreading as political in 19th century Europe based on ideas an theories which have developed in last 300 years. Liberal ideas has emerged as a result of developing or capitalist society or the collapse of feudalism in Europe and a market society developing in its place. In many respects, liberalism, reflects the aspirations of the growing middle class in conflict with the entrenched power of the aristocracy and absolute monarchs and landlords. In western countries, as long as industrialization continue to spread, liberal ideas have gained victory. Thus liberalism has become the dominant ideology in the industrialized West. This shows us that there is a close link between capitalism and liberalism. As long as capitalism stands, liberalism will also stand with alternative forms. In this way, liberalism has been shaped as the guardian of capitalist society property with the economic interests of the ruling class. On the basis of a negative attitude towards liberalism, in the process of west industrialization improvement, it can be said that the west exploit the labour class. We can say that liberalism willingly or unwillingly on the principles of 19th century capitalism "laissez-faire" to be reconciled with economic methods justify criticism about liberalism. Potically "Liberalism", because of taking a rational individual freedom based centers, the personality of person can be said to be regarded as the first value. According to these ideas, while person as rational being achieve his/her goals, he or she shouldn't encounter with any external obstacles and intervention. This makes it necessary to the existence of individual rights and freedoms and the equal distribution. However, based on ontological and moral foundations of liberal democracy has been largely unsuccessful in achieving this claim. Liberal Democracy which can not be thought without capitalist production form, endless desire based on materialist ontology, unlimited possessive and especially as it addresses consumers' utility identification of human nature and We will try to open a debate on why we fail utilitarist morality is based on this definition, depending on the individual to realize his claim to maximize benefits.

Keywords: Democracy, liberal democracy, capitalism, possessive individualism, Utilitarizm

* Prof. Dr. Atatürk Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon Sinema Bölümü, naciispir@atauni.edu.tr

** Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon Sinema Bölümü, yusufyurdagul@atauni.edu.tr

*** Arş. Gör. Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon Sinema Bölümü, ykucukalkan@hotmail.com

GİRİŞ

Siyasal otoritenin temsili ile hak ve özgürlüklerin dağılımı arasında bir denge kurmaya çalışan liberal demokrasi anlayışı, günümüzde demokrasinin yegâne türü olarak algılanmaktadır. En yalın haliyle bireysel özgürlüğün, hukuki savunmanın ve anayasacı devletin teori ve pratiği olan “liberalizm” ile en basit tanımıyla, halkın halk için halk tarafından yönetimi demek olan “demokrasi” sözcüklerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan liberal demokrasi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı toplumlarında var olan siyasal kurumları, bu kurumların varoluşlarını güvence altına alan hukuk kurallarını ve bu kurum ve kurallar içinde işlemekte olan siyasal süreci anlatmak üzere kullanılan bir kavramdır (Köker, 1992: 29). 19. yüzyılda siyasal anlamda yaygınlaşan liberalizmin kökleri, son üç yüzyılda gelişen fikirler ve teorilere dayandırılmıştır. Liberal fikirler, Avrupa’da feodalizmin çöküşü ve onun yerine gelişen bir piyasa toplumunun veya kapitalist toplumun bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Birçok açıdan liberalizm, mutlak monarkların ve arazi sahibi aristokratların yerleşik iktidarı ile çatışma halinde büyüyen orta sınıfın özlemlerini yansıtmaktadır. Sanayileşme Batı ülkelerinde yaygınlaştıkça, liberal fikirler de zafer kazanmıştır. Liberaller, yönetimin müdahalesinden bağımsız, sanayileşmiş ve serbest piyasa çerçevesinde işleyen bir iktisadi düzeni savunmuşlardır. Böylece liberalizm, sanayileşmiş Batı’da hâkim ideoloji haline gelmiştir. Bu da bize liberalizm ile kapitalizm arasında sıkı bir bağ olduğunu göstermektedir. Öyle ki Arblester’ in de ifade ettiği gibi kapitalizm ayakta kaldığı sürece, liberalizm de alternatif birimleriyle ayakta kalacaktır(1984:7). Bu iddia, liberalizmi eleştirenler kadar liberalizm taraftarlarınca da dile getirilmiştir. Örneğin, Marksistlere göre liberal fikirler, kapitalist toplumda mülkiyet sahibi “yönetici sınıfın iktisadi çıkarlarının” yansımasından başka bir şey değildir. Dolayısıyla Marksistler, liberalizmi, “burjuva ideolojisi” nin klasik bir örneği olarak görmekteydiler. Öte yandan Friedrich Hayek gibi düşünürler, iktisadi özgürlüğün (özel mülkiyete sahip olma, kullanma ve elden çıkarma hakkı) siyasi özgürlüğün zorunlu teminatı olduğu iddiasındadırlar. Bundan hareketle Hayek, liberal demokratik sistemin ve sivil özgürlüklere saygının sadece kapitalist iktisadi düzen bağlamında gelişebileceğini öne sürer(Vincent, 2006: 33).

Liberalizmin temelde, özgürlüğe inanan insanı, rasyonel bireyi merkeze aldığı için insanın kişiliğini birinci değer olarak kabul ettiğini söyleyebiliriz. Bu nedenle liberalizmde insanın varoluşu ve amaçlara yönelmesi her türlü toplumsal ve siyasal düzenlemenin çıkış noktasıdır. Buna göre rasyonel bir varlık olan birey, kendi amaçlarını gerçekleştirirken hiçbir engel ve müdahale ile karşılaşmamalıdır. Bu durum, bireysel hak ve özgürlüklerin varlığını ve bunların eşit dağılımını zorunlu kılar. Bunun için bireyin dışında kolektif herhangi bir gücün bireye müdahale etmemesi gerekir. Bu haliyle liberalizmin her şeyden önce siyasette, ekonomide, dini ve kültürel hayatta farklılığın yanında yer alarak, plüralist toplumun tesisini ülkü edinmiş olan fikirler manzumesini temsil ettiği söylenebilir. İnsana saygı ve hoşgörüyü temel felsefi tavır olarak belirleyen liberalizmin öngördüğü sosyal-siyasal örgütlenme tarzı da buna uygun bir şekilde, özgürlük ve eşitlik ideallerini mümkün en geniş anlamda ete-kemiğe büründürerek kurumsal yapı ve düzenlemeleri içermelidir. Bu bağlamda siyasal liberalizmin dayandığı temel kavramlar, bireycilik, rasyonellik, özgürlük, hukuk devleti, hoşgörü ve farklılık olarak ortaya çıkmaktadır.

1. ONTOLOJİK VE AHLAKİ TEMELLER BAĞLAMINDA LİBERAL DEMOKRASİ TARTIŞMALARI

Yukarıda özetlemeye çalıştığımız şekliyle siyasal liberalizm ile demokrasi arasında temelde bir çatışma görülmemektedir. Birçok ad ve türü olmasına rağmen, bir yönetim tarzı olarak demokrasinin bazı değişmezleri olduğu da bir gerçektir. Buna göre demokrasi: Profesyonel siyasetçilere ihtiyaç duymaksızın, halkın kendi kendini doğrudan veya dolaylı olarak yönettiği bir hükümet şeklini; hiyerarşi ve imtiyazdan ziyade eşit fırsatlara ve bi-

reysel liyakate dayalı bir toplum yapısını; temel belirleyici kararların halkın çoğunluğu tarafından alındığı çoğunluk yönetimi ilkesine dayalı bir karar verme sistemini; çoğunluğun iktidarının çoğunluğun tahakkümüne dönüşmesini engelleyecek ve bu suretle azınlıkların hak ve çıkarlarını koruyup gözetecek bir kontrol mekanizmasını; kamu görevlilerinin genel ve eşit oyun söz konusu olduğu serbest ve rekabetçi seçimler yoluyla belirlendiği bir yönetim biçimini; kuvvetler ayrılığının yürürlükte olduğu, düşünce ve ifade özgürlüğünün en temel insan hakkı olarak gören, halkın yönetimi mümkün bütün yollarla denetleyebilen bir siyasal örgütlenme biçimidir (Heywood, 2006: 96). Tıpkı demokrasi gibi liberal demokrasi de genel ve eşit oy ilkesini, iktidarın düzenli aralıklarla yapılan gizli oy ve açık sayımlı rekabetçi seçimlerle el değiştirebilmesini, halkın temsil edildiği parlamento gibi kurumların varlığını, hukukun üstünlüğünü, dolayısıyla yargının bağımsızlığını, düşünce, ifade ve örgütlenme özgürlüğünü savunur (Holden, 2007: IX).

Demokrasi düşüncesinin kökeni, liberalizmden çok daha eskilere dayanır. M.Ö. beşinci yüzyılda ilk defa Antik Yunan'da ortaya çıkan demokrasi düşüncesinin iyi bir yönetim biçimi olarak evrensel kabul görmesi yirminci yüzyılın ilk çeyreğine rastlamaktadır. Demos'u kategorik olarak alt sınıfa yerleştiren anlayıştan ahlaki-niteliksel eşitliğe geçiş için insanlık uzun bir süre boyunca beklemek zorunda kalmıştır. İnsanların doğuştan eşit varlıklar olduğu ve bireyin özgür ve özerk bir varlık olarak aynı temel hak ve özgürlüklere sahip olduğu düşüncesi ilk çağdaki sofistlerden sonra 17. yüzyıla kadar genel anlamda kabul görmemiş ve başta Platon olmak üzere birçok düşünür tarafından eleştirilmiştir. Bu anlamda ahlaki-niteliksel eşitliğin sistemli olarak ortaya konulması ilk önce Thomas Hobbes, arkasından da John Locke tarafından gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz. Hobbes'un eşitlik düşüncesiyle liberalizmin müjdecisi, John Locke'un da eşitlik, özgürlük ve mülkiyet düşünceleri ve birey-devlet ilişkisi anlayışlarıyla liberalizmin kurucusu olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır. Böyle bakıldığında liberal düşüncenin ortaya çıkışıyla Antik Yunan'dan sonra demokrasi düşüncesinin gelişmeye başlaması aynı dönemlere rastlamakta ve aynı düşünsel paradigmanın sonucu olarak gelişmektedir. Dolayısıyla bugün liberal demokrasi olarak ifade ettiğimiz siyasal sistem ya da yönetim tarzının, bu iki düşünce yapısının birbirine eklemlenmesiyle tezahür etmesi basit bir tesadüften ibaret değildir. Hem demokrasinin hem de liberalizmin 17. yüzyılda ortaya çıkan yeni ontolojik anlayışa ve buna bağlı olarak gelişen yeni etik kuramla birlikte biçimlendiğini söyleyebiliriz. Söz konusu yeni ontoloji, aydınlanma düşüncesine de bağlı olarak insanın üzerindeki her türlü otoriteyi reddetmiş ve insanı otonom ve özgür bir varlık olarak konumlandırma için metafizikle olan bağı koparmıştır. Metafiziğin elenmesiyle birlikte pozitivist bir varlık anlayışı ve bu anlayışa bağlı olarak yeni bir insan doğası tanımlaması ve ahlaki yapı ortaya konulmuştur. Bireyin özerkliği, özgürlüğü, rasyonelliği, eşitliği ve gelişimi de bu düşünsel yapı üzerine inşa edilmiştir. Buna göre rasyonel bir varlık olan birey, kendi amaçlarını gerçekleştirirken hiçbir engel ve müdahale ile karşılaşmayacaktır. Bu durum, bireysel hak ve özgürlüklerin varlığını ve bunların eşit dağılımını gerektirir. Ancak bugün liberal demokrasinin dayanmış olduğu bu ontolojik ve ahlaki temelleri ile bu iddiasını gerçekleştirebildiğini söylemek mümkün değildir. Özellikle bireyin kendi yetenek ve kapasitelerini geliştirmesi ve toplumsal refahın paylaşımı açısından ciddi sorunlar yaşadığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Liberal demokrasi, bireyin toplum içerisindeki statüsünü onun bireysel yetenek, kabiliyet ve çalışmasına göre belirleyeceğini söyler. Bunu da fırsat eşitliği ilkesiyle sağlamaya çalışır. Bugün bir bireyin binlerce, yüzbinlerce hatta milyonlarca insandan daha fazlasına sahip olmasını da onun yeteneğine ve kabiliyetine bağlar. Bir insan diğerlerinden ne kadar zeki, çalışkan ve kabiliyetlidir ki, milyonlarca insanın toplamından daha fazlasını elde edebilsin? Tam da bu noktada liberalizmin kapitalizmle olan ilişkisi devreye girmektedir.

Zira ahlaki-niteliksel eşitler olarak kabul edilen ve aynı doğal özelliklere sahip olan insanlar arasında bu kadar uçurumun olması rasyonel olarak açıklanacak bir durum değildir. Ancak liberal demokrasinin dayandığı ontolojik ve ahlaki temele bağlı olarak yapılan insan tanımlamasına göz attığımızda mevcut durumun anlaşılması hiç de zor görünmemektedir.

Geçmişten günümüze kadar düşünce tarihi içerisinde farklı düşünce yapıları kendi ontolojik anlayışlarına göre farklı insan doğası tanımları yapmışlardır. Bu tanımlamaları, çok fazla detaya girmeden üç başlık altında toplayabiliriz. Birincisi, idealist ve spiritüalistlerin yaptığı gibi insanı sadece tinsel bir varlık olarak ele alır ve onun ahlaki yapısını da bunun üzerine inşa eder. İkincisi, daha çok realistlerin ortaya koyduğu ontolojik yaklaşımdır. Bu yaklaşımda insan, hem bir beden varlığı hem de ruhsal bir varlık olarak tanımlanır ve insan bu iki uç arasında bir denge varlığı olarak görülür. Üçüncüsü ise pozitivistlerin ya da materyalistlerin yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda insan, sadece beden ya da cisimsel bir varlık olarak görülür. Böylece insanın normatif yapısı da bu anlayış üzerine kurulur.

Liberal demokrasinin dayandığı ontolojik temel de bir indirgemeci yaklaşım olan pozitivist-materyalist yaklaşımla insanı tanımlar. Buna göre insan, biyolojik ve fizyolojik istekler yığını olarak tanımlanır. Bu anlayışta insan, sonsuz arzulanıcı, sınırsız sahiplenici ve özellikle yararlılıkların tüketicisi olarak görülür. Böylece kadim dönemlerdeki potansiyel olarak kendi vasıfların geliştiricisi olan ahlaki değerlerle insan olma potansiyelini geliştiren insan tanımlamasından yalnızca tüketen bir varlık olmaya indirgenir. Zira liberal demokratik sistemde birey olmanın değeri, tüketim değeriyle ölçülür. Ne kadar fazla tüketirsen o kadar bireysin, o kadar insansın. Daha fazlasını tüketmek için daha fazlasına sahip olmak gerekir. Bundan dolayıdır ki Kanadalı düşünür Macpherson, liberal demokrasinin birey anlayışını (possessive individualism) sahiplenici bireycilik olarak tanımlar (1962:9). Sahiplenici bireycilik anlayışına göre birey olmak, bir şeye sahip olmaktır. Burada sahip olmak, birinin yalnızca kendi kişiliğine ve yeteneklerine sahip olmasını değil, aynı zamanda sahip olduğu yetenekleri kullanarak başka şeyleri de elde etme imkânına sahip olması demektir. Dolayısıyla bu anlayışta özgür ve eşit olmak da bir şeye sahip olmaya bağlıdır.

Sahiplenici bireycilik anlayışı temel olarak iki nedenden dolayı sorunludur. Birincisi, sahiplenici bireycilik kazanmayı ve tüketimi merkeze alarak insan hayatının daha derin amaçlarını göz ardı ettiği için fakirleşmiş bir hayat anlayışı üretir. İkincisi ise, sahiplenici bireycilik rekabetçi pazar yapısı içinde kaçınılmaz olarak tekelleşmeye yol açar. Bu tekelleşmeyle birlikte çoğu insan emeklerini satmaya zorlanırlar. Bu durumda onlar, yalnızca sözde özgür ve eşit bireylerdir. Gerçekte onlar, sermaye sahiplerine boyun eğmek zorunda kalan kölelerdir. Bu kölelik, serbest piyasa kurallarıyla gerçekleştirilen “net güç transferiyle” gerçekleştirilir. Eğer bir şirket her yıl iki kat büyüdüğü halde, orada çalışanın geliri sabit kalıyorsa, bu net güç transferiyle köleleştirmekten başka bir şey değildir.

Liberal demokrasinin dayandığı etik kuram, Bentham’ın sonsuz arz ve sınırsız sahiplenme şeklinde tanımlanan insan doğasına uygun olarak geliştirdiği utilitarizmdir. Utilitarist ilke, “en çok sayıda insana en fazla mutluluğu sağlayacak” eylemi iyi eylem olarak tanımlar. İki azami iddiayı bir arada dile getiren bu önerme mantıksal olarak tutarsızdır. Zira elinizdeki en çoğuna sahip olan en fazla mutluluğa sahip olacaktır. Böyle bakıldığında yani mutluluk sahip olunanın çokluğuyla orantılıysa ancak en az sayıdaki insana en çoğunu verebilirsiniz ve en az sayıdaki insanı mutlu edebilirsiniz. liberal demokratik toplumlardaki gelir dağılımlarına bakıldığında tam da böyle olduğunu görebiliriz.

Benthamcı biçimiyle liberal kuram, bireysel yararlılıkların en yüksek noktaya çıkarılmasını iyi toplumun kriteri olarak ele almış ve bireyin yararlılıkları en yüksek noktaya çıkarma arzusunun insan doğasının temel özelliği olarak ortaya koymuştur. Bu anlayışa bağlı ola-

rak arzuları tatmin etmeyi istemek, insanın doğasının tanımını oluşturur. Bu haliyle yararcılık, bireysel çıkarları ve istekleri değerlendirmenin bir ölçütü olarak karşımıza çıkmaktadır. Ne var ki bireylerin tercihleri birbirinden farklıdır ve potansiyel olarak birbirleriyle çatışma içindedir. Ancak eşit olmayan mülkiyet ve kâr için maddi eşitsizliğin daha önemli olup olmadığına ilişkin tartışmada, yararcılık eşitliği ikinci derecede düşünür (Bentham, 1931:120). Yarırcılığın eşitliği ikinci derecede düşünmesinin nedeni çok açıktır. Herhangi bir eşitlik sistemi, sermayenin biriktirilmesi için teşvik ediciliği ortadan kaldıracaktır. Bu da bütün toplumun toplam faydası için elde edilebilir maddi varlığın toplam artışını engellenecektir.

Yararcı etik kuramda insanların refahı(mutluluğu) maddi eşyaların sınırsız artışıyla bir araya getirilmesinde yatar. Yarırcılığın, insanı ilk önce maddi yararlılıkların sahiplenicisi ve tüketicisi olarak görmesinin nedeni de budur. Bu anlayışa göre maddi zenginliğin artışıyla, mutluluğun artışı doğru orantılıdır. Eşit olmayan fırsatlarla iki bireyden hangisi daha çok maddi zenginliğe sahipse, o daha çok mutludur. Dolayısıyla refahın en yüksek seviyeye çıkarılması, mutluluğun en yüksek seviyeye çıkarılmasıdır (İspir, 2011:170).

SONUÇ

Açıkça söylemek gerekir ki, liberal demokratik toplum, bireysel tatminini ve faydayı, en üst noktaya çıkarmada ve bireysel seçim özgürlüğünü genişletmede liberal olmayan toplumlara göre çok daha iyi gerçekleştirebilir. Bu iddia yalnızca bireysel arzuların maksimize edilmesini değil, aynı zamanda bunun hakkaniyetle yapılmasını da içerir. Ancak faydacılık, insanlara eşitler olarak davranmaya çalışsa da insanları eşitler olarak değerlendirmenin gerçekte ne anlama geldiği yönündeki çok sayıda inancı hiçe sayar. Bundan dolayı faydacılık, her insanın çıkarını eşit değerlendirme idealini yanlış yorumlamış ve bunun sonucu olarak bazı insanlara yeterince eşit davranmamış, böylece bu insanlara başka insanların amaçlarına yönelik birer araç olarak davranılmasına izin vermiştir.

Eşitlik, her bireyin toplu ürüne yaptığı katkıyla orantılı dağılımı gerektirir. Kaynakların ve gelirin dağılımı adil olmadığı takdirde, eşit yararı en yüksek seviyeye çıkarma iddiası boş bir laftan ibaret olarak kalacaktır. Bu yüzden liberal demokrasilerin ahlaki temelde garanti altına almak zorunda oldukları en önemli şey, her bir ferdin kendisi için en iyi olanı gerçekleştirme hususundaki eşit özgürlük hakkıdır. Açık ki etik manada bireysel kabiliyetlerin en yüksek seviyeye çıkarılması ile piyasa anlamında bireysel güçlerin en yüksek seviyeye çıkarılması arasındaki çelişkiler çözülmediği sürece, liberal demokrasinin ahlaki temeli sorunlu olmaya devam edecektir. Dolayısıyla liberal demokratik teorinin iddialarını gerçekleştirebilmesi, hem ontolojik hem de ahlaki temelinde yer alan bu sorunları çözmeye bağlıdır.

KAYNAKÇA

Köker, L., *Demokrasi Üzerine Yazılar*. Ankara: İmge Kitabevi (1992).

Arblester, A., *The Rise and Decline of Western Liberalism*, Blackwell Oxford (1984).

Vincent, A., *Modern Politik İdeolojiler*, Çev. A. Tüfekçi. İstanbul: Paradigma Yayınları (2006).

Heywood, A., *Siyaset*, Çev. B. B. Özipek, B. Şahin ve diğ. Ankara: Liberte Yayınları (2006).

Holden, B., *Liberal Demokrasiyi Anlamak*, Çev. H. Bal. Ankara: Liberte Yayınları (2007).

Macpherson, C.B., *The Political Theory of Possessive Individualism*, Clarendon Press. Oxford. (1962).

Bentham, J., *The Theory of Legislation*, Ed. C.K. Ogden. Londra (1931).

İspir, N., *C.B Macpherson'un Liberal Demokrasi Eleştirisi*, 2. Baskı . İstanbul: Arı-Sanat Yayınları (2011).

